

(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

ताराचंद व्यास

विरुद्ध

चेअरमन आणि डिसिप्लिनरी ऑथॉरिटी आणि इतर

२४ फेब्रुवारी १९९७

[न्यायमूर्ती के. रामास्वामी आणि न्यायमूर्ती जी. टी. नानावटी]

सेवा कायदा:

शिस्तभंगाची कार्यवाही-साक्षीदारांची उलटतपासणी करण्याचा अधिकार-बँकेच्या शाखा व्यवस्थापकाला-कर्जदारांना अवजारे पुरवणे आणि विक्रेत्यांकडून पुरेशा रोखे जमा करणे सुनिश्चित न करता विक्रेत्यांना कर्ज देण्यामध्ये कर्तव्याची पूर्तता करण्यात त्याने निष्काळजीपणा केला या आरोपांवर शिस्तभंगाची कार्यवाही करण्यास भाग पाडले-चौकशी अधिकाऱ्याच्या अहवालाच्या आधारे, शिस्तपालन प्राधिकरणाला आरोप स्थापित झाल्याचे आढळले आणि प्रस्तावित शिक्षा ठोठावण्यात आली-गुन्हेगाराला साक्षीदारांची उलटतपासणी करण्याची संधी दिली गेली नाही अशी विनंती केली गेली-असे म्हटले जाऊ शकत नाही की हस्तक्षेपाची हमी देणाऱ्या दस्तऐवजात कोणतीही स्पष्ट त्रुटी आहे-आरोपांचे आरोप दस्तऐवज पुराव्यावर आधारित होते जे नोंदीचा भाग होते आणि त्याच्या प्रती दिल्लीला पुरविल्या गेल्या होत्या.

दिवाणी अपील न्यायाधिकरण: विशेष अनुमती याचिका (सी) ई. क्रमांक- ३२९१/१९९७

डि. बी. सी. एस. ए. क्रमांक १००९/१९९६ मधील राजस्थान उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित ०४/१०/९६ च्या निकाल आणि आदेशावरून.

याचिकाकर्त्यासाठी वकील बी. डी. शर्मा

न्यायालयाने पुढील आदेश दिला

याचिकाकर्त्यावर असा आरोप ठेवण्यात आला होता की, १७ मार्च १९८२ ते ८ ऑगस्ट १९८३ या कालावधीत प्रतिवादी-ग्रामीण बँक, खारेरी शाखेत शाखा व्यवस्थापक म्हणून काम करत असताना, त्याने कर्जदारांना साधनसामग्रीचा पुरवठा सुनिश्चित न करता आणि विक्रेत्यांकडून पुरेशी सुरक्षा जमा न करता कर्जाची परतफेड करण्याच्या कर्तव्यात कसूर केली, ज्याचा परिणाम म्हणून प्रतिवादी-बँकेचे नुकसान झाले. चौकशी अधिकाऱ्याला आढळले की सर्व चौदा आरोप सिद्ध झाले आहेत. त्याच्या आधारे, शिस्तपालन प्राधिकरणाला असे आढळले की आरोप स्थापित केले गेले आणि प्रस्तावित शिक्षा ठोठावण्यात आली. मंडळाने अपील केल्यावर आक्षेपार्ह आदेश पारित केला. याचिकाकर्त्याने दाखल केलेली याचिका फेटाळण्यात आली. विशेष अपील क्रमांक- १००९/१९९६ देखील ४ ऑक्टोबर १९९६ रोजी राजस्थान उच्च न्यायालयाच्या जयपूर खंडपीठाच्या विभागीय खंडपीठाने फेटाळले होते, त्यामुळे ही विशेष परवानगी याचिका.

आर्थिक सक्षमीकरण हा दुर्बल घटकांचा, विशेषतः अनुसूचित जाती आणि अनुसूचित जमातींचा मूलभूत अधिकार आहे, जो संविधानाच्या प्रस्तावनेत संकल्पित सामाजिक आणि आर्थिक न्यायाचा एक भाग म्हणून कलम ४६ अंतर्गत सुनिश्चित करण्यात आला आहे; राज्याला कलम ३८ अंतर्गत प्रभावीपणे त्यांच्या कल्याणाला प्रोत्साहन देण्याचे आदेश देण्यात आले आहेत, कलम ३९ (ब) मध्ये संकल्पित केलेल्या उद्देशाला दीर्घकाळापर्यंत

विस्तारण्यासाठी भौतिक साधनसंपत्ति वितरण हे दुर्बल घटकांच्या विकासाचे साधन आहे.वरील उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी बँकिंग व्यवसाय साधनव्ययी शासकीय खर्च राष्ट्रीयीकरण करण्यात आले. त्यामुळे राष्ट्रीयीकृत बँका हे दुर्बल घटकांसाठी सामाजिक-आर्थिक न्यायाच्या स्थापनेचे प्रमुख स्रोत आणि आधारस्तंभ आहेत. बँकांमध्ये काम करणारे कर्मचारी आणि अधिकारी हे केवळ समाजाचे विश्वस्त नसतात, तर सामाजिक-आर्थिक सक्षमीकरणाच्या प्रभावासाठी समाजाची जबाबदारी आणि कर्तव्ये देखील पार पाडतात. त्यांची कृती आणि आचरण हे त्या घटनात्मक उद्दिष्टांच्या पूर्ततेसाठी असले पाहिजे आणि जर ते त्यांच्या कर्तव्याच्या अंमलबजावणीत निष्काळजी ठरले तर ते घटनात्मक तत्वज्ञान, उद्दिष्ट आणि कायद्याच्या राजवटीखालील उद्दिष्टांच्या अंमलबजावणीवर परिणाम करते. समाजातील काही घटकांमध्ये भ्रष्टाचाराची मुळे खोलवर रुजलेली आहेत आणि सार्वजनिक पद किंवा जबाबदारी समानतेने सांभाळणारे कर्मचारी बेकायदेशीर समाधानासाठी त्यांचे अधिकृत कर्तव्य पार पाडताना भ्रष्ट वर्तनासाठी जबाबदार ठरले आहेत. बँकिंग व्यवसाय आणि सेवांवरही आपत्तीजनक भ्रष्टाचाराचा मोठा परिणाम झाला आहे. त्यामुळे शिस्तभंगाच्या उपाययोजनांचा उद्देश बँकांसह सार्वजनिक कार्यालयांमधील कर्मचारी/अधिकाऱ्यांच्या वर्तनातील भ्रष्ट प्रवृत्तीचे उच्चाटन करणे हा असला पाहिजे. त्यामुळे, या दृष्टीकोनातून, प्रस्तावनेत नमूद केलेली घटनात्मक उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी सार्वजनिक निधीचा योग्य प्रकारे वापर करण्यासाठी, सामाजिक-आर्थिक न्यायाच्या अंमलबजावणीसाठी थेट तार, भ्रष्टाचार निर्मूलनासाठी शिस्तभंगाच्या कारवाईची गरज आणि अधिकाऱ्यांच्या भ्रष्ट वर्तनामुळे सेवेची कार्यक्षमता कमी होणार नाही, ज्यामुळे बँक व्यवसाय पद्धति राष्ट्रीयीकरण होणार नाही, यावर विचार करणे आवश्यक आहे. इतकेच काय, बँकिंग सेवेचे राष्ट्रीयीकरण लोकहितासाठी करण्यात आले. राष्ट्रीयीकरणाचा उद्देश प्रभावी करण्यासाठी बँकिंग व्यवहार

किंवा सेवा प्रणाली आणि समाजाच्या हितासाठी दिल्या जात आहेत हे पाहण्यासाठी बँकेतील प्रत्येक कर्मचारी/अधिकाऱ्याने प्रयत्न केले पाहिजेत. कोणतेही वर्तन जे नुकसान पोहोचवते, नष्ट करते, पराभूत करते किंवा उक्त हेतूंचा पराभव करते, परिणामी घटनात्मक उद्दिष्टांचा पराभव होतो किंवा पराभव करण्याची प्रवृत्ती असते, जी नियमांनुसार शिस्तभंगाची कारवाई करून पूर्ण केली जाऊ शकते, जेणेकरून सार्वजनिक सेवेतील प्रामाणिकपणा नष्ट होईल आणि सेवा हे समाजाची किंमत मोजून अन्यायकारक समृद्धीचे साधन आणि स्रोत बनेल.

याचिकाकर्त्याचे वकील श्री. बी. डी. शर्मा यांनी असा युक्तिवाद केला की आरोपांच्या पुराव्यासाठी कोणत्याही साक्षीदाराची चौकशी करण्यात आली नाही किंवा त्यांची उलटतपासणी करण्याची संधी देण्यात आली नाही आणि याचिकाकर्त्याने त्याच्या जबाबदारीवर आक्षेप घेतला आहे. परिणामी, नोंदीत उघडपणे दिसणाऱ्या त्रुटीमुळे संपूर्ण चौकशी दूषित झाली. आम्हाला वादात कोणतेही बळ सापडत नाही. विक्रेत्यांना कर्ज मंजूर करण्यापूर्वी पुरेशी सुरक्षा मिळवून बँकेच्या हिताचे रक्षण करण्यासाठी एक जबाबदार अधिकारी म्हणून त्यांनी आपले कर्तव्य बजावले नाही आणि कर्जदारांना वस्तूंचा पुरवठा सुनिश्चित केला नाही, हा आरोपांचा जोर होता. हे दस्तऐवज पुराव्यावर आधारित आहे जे आधीच नोंदीचा भाग होते आणि त्याच्या प्रती याचिकाकर्त्याला पुरविल्या गेल्या होत्या. अशा परिस्थितीत, आम्हाला असे वाटत नाही की नोंदीसमोर कोणतीही स्पष्ट त्रुटी दिसून येते, जी हस्तक्षेपाची हमी देते. त्यानंतर असा युक्तिवाद केला जातो की आरोप सिद्ध करण्यासाठी निष्कर्षाच्या समर्थनार्थ कोणतेही कारण दिले गेले नाही. चौकशी अधिकाऱ्याने प्रत्येक आरोपाबाबत सविस्तर चर्चा केली होती आणि शिस्तपालन प्राधिकरणाने विचारात घेतलेली कारणे दिली होती आणि आरोप सिद्ध झाले असा निष्कर्ष काढला होता. तर, अपील अधिकार होता. ते दिवाणी न्यायालयासारखे नाहीत.

त्यानुसार विशेष अनुमती याचिका फेटाळली जाते.

आर. पी.

याचिका फेटाळण्यात आली.

अस्वीकरण

या न्याय निर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकार असल्यास त्याच्या तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकर्ता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापरा करिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.